

DE SCAPULIERMEDAILLES

EEN BIJDRAGE TOT DE RELIGIEUZE NUMISMATIEK

DE VERSCHILLENDE SCAPULIERS

De scapulier - in ' latijnbeduidt scapulae : schouders - was oorspronkelijk een overkleed, dat de kloosterlingen droegen om hun habijt te sparen bij het werk. Later werd een verkleind model ervan in vele orden een onderdeel van de monnikspij : een brede en lange strook, die over de schouders gelegd werd en langs borst en rug afhing tot aan de voeten.

Bij leken bestond reeds vroeg de tendens om door gebed en boete aan te sluiten bij een religieuze orde en zich te groeperen in een broederschap, om zodoende ook te kunnen delen in de goede werken en de geestelijke gunsten van die kloosterlingen.

Als stoffelijk teken van hun onstoffelijke verbondenheid kregen de leden een miniatuurscapulier, dat ze dag en nacht onder hun kleding droegen. Het bestond uit twee wollen lapjes - door linten met elkaar verbonden - die om de hals gedragen werden en wel zo dat een lapje op de borst en het andere op de rug hing.

Het oudst gekende scapulier is dat van de Allerheiligste Drie-vuldigheid, in 1198 kerkelijk goedgekeurd en toehorend aan de Trinitariërs (1).

Het was gemaakt uit witte wol en droeg een blauw-rood kruis. Maar het meest bekende is het bruine scapulier van de Karmelieten, de H. Maagd van de berg Karmel ter ere. Het is ongetwijfeld ook het meest bevoorrecht met aflaten, wat het geweldig populair maakte.

De Servieten (2) bezorgden het zwart scapulier van O.-L.-Vrouw van Zeven Smarten.

In het begin van de 17de eeuw werd het blauw scapulier van de Onbevleete Maagd verspreid door de Theatijnen (3) en in 1647 vertrouwde Pius IX het rode scapulier van de Passie en de H.H. Harten van Jezus en Maria - wat ook de symboliek van de Miraculeuze Medaille is - toe aan de Lazaristen (4) van Rome en Parijs. Bij die vijf oudste scapuliers kwamen er in de tweede helft van de 19de eeuw nog enkele bij. Onder andere : dit van het H. Hart, van O.-L.-Vrouw van Goede Raad en van Sint-Jozef (5).

Vooraf toen de verering van het H. Hart openbloede tot een volksdevotie, kende men hier en daar scapuliers die van een regionale verspreiding genoten. Hun populariteit hing sterk af van de aflaten die er aan verbonden waren : een pauselijke goedkeuring schonk er immers meer dan een bisschoppelijke erkenning. Ook onderlinge concurrentie was in het domein van de devotionalia soms niet uitgesloten !

Alleen een gemachtigd priester kon een scapulier zegenen en opleggen met een bepaalde formule. Maar het oorspronkelijke, specifieke doel van elke broederschap ging allengs teloor, zodat uiteindelijk alle geestelijken de vergunning kregen verschillende scapuliers te wijden.

De verspreiding van het scapulier in de missielanden, de ziekenhuizen en bij het leger, alsook de imperatieven van de damesmode,

zijn ongetwijfeld doorslaggevend geweest voor de toegeving van Pius X op 16 december 1910 (6).

In plaats van een of meerdere wollen scapuliërs mag sindsdien ook een metalen medaille gedragen worden, met op de voorzijde de heeltens van het H. Hart van Jezus en op de keerzijde een voorstelling van O.-L.-Vrouw. De Jezuïeten, sinds eeuwen de grote ijverzaars voor de devotie tot het H. Hart, zouden hun invloed aangewend hebben om dat te bekomen. Het H. Hart en Maria mogen ook op één zijde staan, wat dan toelaat op de achterkant een tekst te graveren. Rekening houdend met het decreet van 1910 en tevens met de Constitutie over de Liturgie (nr. 14 van 1963), uitgewerkt door het 2de Vatikaans Concilie, wat vraagt dat de vormen van de volksdevotie zouden herzien worden, heeft de Congregatie voor de Eredienst gepreciseerd dat op de voorzijde zowel het H. Hart als welke andere afbeelding ook van Christus mag geplaatst worden (7).

Op de scapuliermedailles treffen we alle mogelijke Mariavorstellingen aan, maar het visioen van O.-L.-Vrouw aan Simon Stock komt het meest voor.

SIMON STOCK

Volgens Jacobus van Vitry (8) - bekend prediker van de 5de kruistocht, die bisschop was van Akko en nadien patriarch van Jeruzalem - leefden rond de jaren 1200 op de berg Karmel (in het N.W. van Palestina) een aantal kluizenaars, dicht bij een beek waar de profeet Elias zijn dagen in gebed en boete doorgebracht had.

Ze wilden zijn ideaal - een leven in afzondering en ascese - voortzetten en verkeerden vurig de Moeder Gods in een nabijgelegen kerkje.

Rond 1209 gaf de H. Albertus Avogadro (9) - beter gekend onder de naam van Albertus van Jeruzalem -, bisschop en vertrouwensman van pausen en keizers hun een regel, die door Honorius III in 1226 bevestigd werd. Maar toen de Saracenen heel het heilig Land dreigden te veroveren, verlieten ze de Karmel, om zich in 1238 op Cyprus te vestigen en van daaruit te zwerven naar Italië, Frankrijk, Duitsland en Engeland.

Simon Stock, omstreeks 1164 in het Engelse graafschap Kent geboren, was kluizenaar en rondtrekkend prediker. Van hem wordt verteld dat hij geruime tijd in een boomholte woonde, van waar dan zijn naam "stock", wat in het Engels stam betekent.

Hij maakte kennis met enkele gevluchte Karmelieten en trad zelf tot die orde toe.

Op 80-jarige leeftijd - anno 1247 - werd hij in het kapittel van Aylesfort (Kent) tot algemeen overste verkozen. Hij was de man van de voorzienigheid om de Karmelietenorde nieuwe hoop en leven te geven, op het meest kritische moment van haar bestaan. Want ze ondervond niet alleen tegenwerking van rivaliserende klooster-gemeenten, maar ook van vele medebroeders, die geen vrede meer namen met hun nogal archaïsche statuten.

In die nood nam Simon Stock zijn toevlucht tot Maria, de patroon van de Karmelieten, die zich zelf graag de "Lieve-Vrouwebroeders" noemden en die elke dag de Mariahymne "Flos Carmeli" zongen: "Bloem van de Karmel, Bloeiende wingerd, Homeglans, Maagd en Moeder, zonder weerga!".

De Moeder Gods verscheen hem (1251), omstuwd door engelenreien, die onophoudend haar lof prezen. Zij droeg het Jezuskindje op de linkerarm, terwijl ze met de rechter het scapulier van de orde toonde en verzekerde: *"Dit wess voor u en alle Karmelieten een voorrecht: wie sterft in dit kleed zal het eeuwige vuur niet ondergaan"* (10).

Gesteund en aangemoedigd wendde hij zich tot Innocentius IV (1243-1254), die de vernieuwde statuten goedkeurde en met aandrang vroeg de Karmelieten alle nodige steun en hulp te verlenen. Wat wel degelijk nodig bleek, daar de Westerse parochieclerus hun komst nogal koel had onthaald.

Simon Stock bracht het strenge eremijtenleven - dat zeer Oosters getint was - in overeenstemming met de Europese maatschappij. Want het Westen had nood aan kloosters, die nauw met het volk verbonden waren. Terecht wordt hij dan ook de tweede stichter van de Karmelietenorde genoemd. Onder zijn impuls werden bij ons de kloosters van Brussel en Haarlem gesticht. Toen de onvermoeibare generaal in 1265 - op visitatiereis te Bordeaux - overleed, waren er alleen in Engeland al veertig kloosters en kluizen van Karmelieten en had zijn orde een aanzienlijke plaats veroverd onder de grote religieuze instellingen van die tijd.

DE POPULARITEIT VAN HET KARMELESCAPULIER

Algemeen wordt aangenomen dat er geen historische bewijsgronden zijn voor het visioen van Maria aan de Franse kardinaal Jacobus d'Ossa, de latere Paus Joannes XXII van Avignon (1316-1334). O.-L.-Vrouw zou beloofd hebben hen die hun leven lang getrouw het scapulier van de Karmel droegen, op de zaterdag na hun dood uit het vagevuur te verlossen (11).

Vanaf de 10de eeuw reeds was de zaterdag toegewijd aan Maria. En naar aanleiding van die belofte sprak men van het "Het Zaterdag Privilege", terwijl de oorkonde van 3 maart 1322, waarin Joannes XXII dit visioen zou bekend gemaakt hebben, de "Bulla Sabbatina" genoemd werd. B. Leersius, onderprior van de Karmel te Arras, gewaagt over dat visioen in zijn succesrijke "Receuil des gestes et prodiges.....", verschenen in 1465, dat is dus ongeveer 150 jaar na de vermelde feiten (12). Dit werk was van kapitaal belang voor de geschiedenis van het Karmelscapulier, omdat het gedurende lange tijd aangezien werd het "het" dokument over die verschijning.

Het "Zaterdag Privilege" heeft ongetwijfeld machtig bijgedragen tot de verspreiding van het scapulier en de bloei van de broedersschappen. Op het einde van de 16de eeuw bestond in de meeste steden van de katholieke landen een broederschap van de Karmel, en gedurende de volgende decennia steeg het ledenaantal tot honderdduizenden.

Het Karmelscapulier gold immers - ten tijde van de Contrareformatie - zowat als het officieuze symbool van de kerkelijke Mariaverering.

"Den Schat des H. Scapuliers", een boekje in 1620 te Antwerpen uitgegeven (13), verhaalt hoe een karmeliet te Rome liefst drieduizend gelovigen het scapulier oplegde!

Later werd het de gewoonte dat peter en meter er een schonken aan de boorling, of dat de kinderen er een kregen bij hun Eerste Communie.

DRIE OUDE, UNIVERSEEL GEKENDE MARIAVOORSTELLINGEN

De oudste Mariavorstellingen komen bij ons uit het Byzantijnse Oosten. Daar was het gebruikelijk de gedachtenis aan de dierbare overledenen levend te houden op geschilderde paneeltjes, die we "ikonen" noemen, naar het Griekse woord ikoon : beeld, afbeelding, voorstelling.

Ook van de Moeder Gods wilden de gelovigen zo een beeltenis bezitten. Daarom fantaseerden ze in hun kinderlijke liefde een portret, door de evangelist Lukas geschilderd. Legende die rond de 6de eeuw ontstond (14) en waardoor de oudste Mariavorstellingen doorgaans Lukasbeelden genoemd worden (15). Maar reeds Augustinus (354-430) stelde het uitdrukkelijk in zijn "De Trinitate" VIII dat we Christus' aanschijn niet kennen, evenmin als dat van zijn Moeder. Zo'n heilig en wonderdadig "portret" zou Keizerin Eudoxia zich gedurende haar reis naar Palestina (438-439) te Jeruzalem aangeschaft hebben, als geschenk voor haar schoonzuster Pulcheria.

In vele plaatsen van Italië worden zulke Maria-ikonen vereerd. De meest geprezen is die van de Minderbroederskerk te Rome, de Aracoeli, op de Capitolheuvel, waar eens de tempel van Juno Moneta stond en de sibylle aan Keizer Augustus de komst van Christus zou voorspeld hebben (16). Deze Maria-ikoon hangt er boven het hoofdaltaar en geraakte door haar vele replieken en kopijen tot zelfs in onze streken zeer bekend. Maria houdt de linkerhand op de borst en de rechter opgeheven. Bij de vroegste madonna's ontbreekt bijna steeds het kind.

Pas na het concilie van Efese (anno 431) - waar het goddelijk moederschap van Maria tot geloofspunt uitgeroepen werd - krijgen ze Jezus op de arm. Want het Concilie had uitdrukkelijk gevorderd dat de Moeder Gods samen met haar Kind zou voorgesteld worden (17).

Zoals bij de beroemde "Salus populi romani" in de S.-Maria-Maggiore, op de Esquilijnse heuvel, waar de "Schutse van het Romeinse volk" vereerd wordt in de Capella Paolina. Ze wordt ook wel O.-L.-Vrouw ter Sneeuw genoemd, omdat de legende verhaalt dat Maria, door het laten sneeuwen op de 5de augustus, aan Paus Liberius duidde waar de kerk moest gebouwd worden (18). Deze grootste Mariakerk van Rome werd onder Sixtus III, direct na het concilie gebouwd als monument voor de dogmaverklaring.

Van het type "Moeder met kind" - de Eleüsa, de ontfermende - zijn drie varianten wijd en zijd over heel de christenheid verspreid, elk met haar eigen devotie : O.-L.-Vrouw van de Karmel of van het scapulier, onder impuls van de Karmelieten, O.-L.-Vrouw van Altijdurende Bijstand van de Redemptoristen en O.-L.-Vrouw van Goede Raad, gepropageerd door de Augustijnen.

O.-L.-Vrouw van de Karmel wordt ook O.-L.-Vrouw van Napels genoemd, omdat ze er in de Carmine Maggiore vereerd wordt. Maria draagt het kindje op de linkerarm, terwijl Jezus zachtjes zijn kopje tegen het gelaat van zijn Moeder vlijt en liefdevol haar kin streelt. Over het hoofd draagt ze een sluier en om haar schouders een in brede plooiën neerhangende mantel, versierd met een glanzende ster (19).

Deze ikoon zou door kluizenaars van de berg Karmel meegebracht zijn, toen ze naar Europa uitweken. Ze vertoont veel gelijkens met de fel vereerde Notre-Dame te Cambrai : beide ikonen zouden uit éénzelfde Grieks-byzantijnse werkplaats op Italiaanse bodem stammen en dateren uit de 13de eeuw (20).

De ikoon van O.-L.-Vrouw van de Altijddurende Bijstand vertoont veel gelijkenis met de vorige, maar hier kijkt Maria meer bedroefd en het Kindje Jezus schouwt de wijde verten in, terwijl het zijn handjes om die van z'n Moeder legt. Op de achtergrond tonen twee engelen lijdensvoorwerpen : het kruis, de lans en de spons met edik. Deze ikoon - uit Kreta afkomstig - wordt sinds 1499 te Rome vereerd. Na de Franse Revolutie kwam ze in de St.-Alfonsuskerk van de Redemptoristen terecht. In het Oosten - denken we maar aan de beroemde "Moeder Gods van Wladimir" (Hist. Mus., Moskou) - heet dit type de Passie-madonna. De Wladimirskaja kwam uit het Heilig Land, over Konstantinopel naar Venetië en Italië en van daar naar de Nederlanden en Duitsland. Ze vervolgde haar weg verder tot in Rusland (21). Ze heeft Lucas Cranach geïnspireerd voor zijn overbekende "Maria-hilf", anno 1650 in de St.-Jakobskerk te Innsbrück geplaatst.

O.-L.-Vrouw van Goede Raad zou in 1467 op wonderbare wijze verschenen zijn op de muur van een Augustijnerkerk, in opbouw te Genazzano, een stadje op 46 km ten oosten van Rome. Dit kleine fresco (+ 45 x 3' cm), geschilderd op een dun laagje pleister, is Umbrisch en dateert uit het midden van de 14de eeuw (22).

Zoals op de ikoon van de Karmel, liefkoost hier het kindje ook weer zijn Moeder.

De legende verhaalt dat de beeltenis uit de Albanese bergen door engelen over de Adriatische zee gedragen werd. Motief dat we ook terugvinden in de overbrenging van de Santa Casa naar Loreto in 1294.

Wanneer we afbeeldingen zien van deze madonna's waarop Moeder en Kind een kroon op het hoofd dragen, moeten we voor ogen houden dat dit bijvoegsels zijn van latere datum, die erop wijzen dat het beeld door de paus gekroond werd.

MEDAILLES MET HET VISIOEN VAN SIMON STOCK

Het is opvallend dat de oude, beroemde ikoon van de Karmelberg niet voorkomt op de scapuliermedailles. De graveurs zijn hun inspiratie gaan zoeken bij het visioen van Onze-Lieve-Vrouw aan Simon Stock, dat ook meerdere kunstschilders gepenseeld hebben.

Op de medailles komt dit tafereel echter erg vereenvoudigd voor. Enkel de essentie ervan wordt waargegeven : de Moeder Gods die troont met het Goddelijk Kindje op haar schoot.

Beiden tonen een scapulier, en hun hoofd is gekroond of met een aureool omgeven.

Meestal is deze scène door wolkjes geschraagd.

We zouden ze "de klassieke" voorstelling kunnen noemen.

Er bestaat natuurlijk een grote gamma lichte varianten, naar gelang de kennis en de kunde van de graveurs.

Zo b.v. Onze-Lieve-Vrouw, voor drievierden in beeld, met Jezus op de arm en een scapulier in de hand.

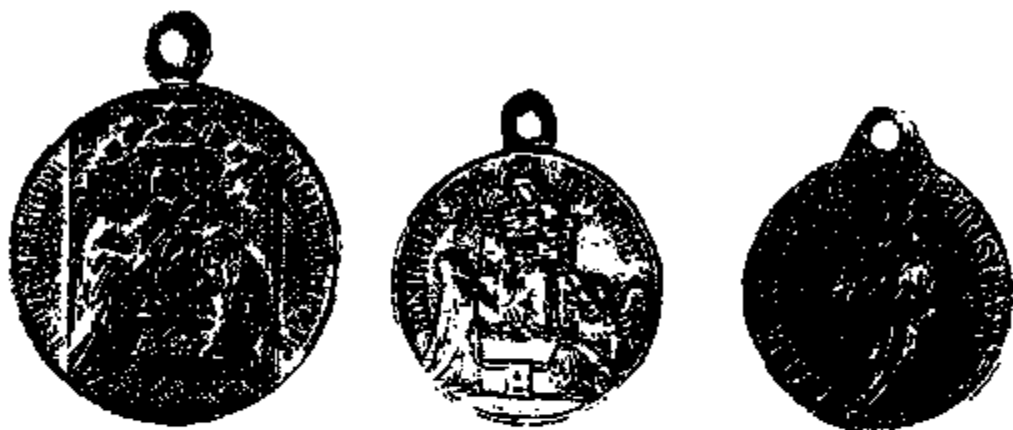
Zeldzaam zijn de exemplaren met een staande Maria of deze waarop Simon Stock voor haar troon knielt, met op de achtergrond het klooster op de Berg Karmel.

Nog schaarser komt het Zaterdags Privilege in beeld, met Jacobus d'Osa als vereerder.

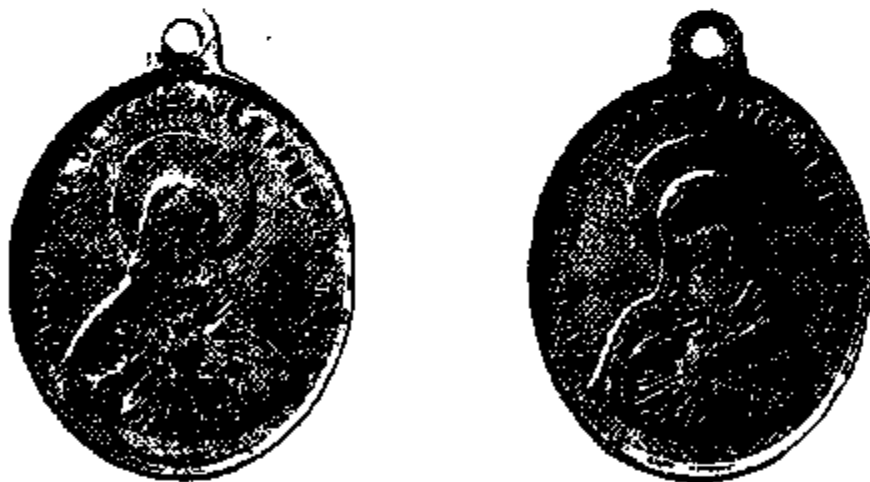
Het omschrift van al deze medailles is gewoonlijk in het Latijn en de meest voorkomende teksten luiden : "VIRGO CARMELI", "VIRGO DECOR CARMELI", "REGINA DECOR CARMELI" of "REGINA SACRI SCAPULARIS". Al deze aanroepingen zijn doorgaans gevolgd door : " O(ra) P(ro) N(obis) ".

De devotie tot G.-L.-Vrouw van de Karmel werd in onze streken erg gepropageerd door de Aartsbroederschap van het Heilig Scapulier. In de St.-Caroluskerk te Antwerpen b.v. werd jaarlijks een plechtig octaaf gevierd (15-23 juli), met een processie door de straten van de parochie. Op een foldertje van 1916 lezen we dat er "aan de toeg in de kerk" medailles te koop waren, met het opschrift : "Aartsbroederschap van den H. Scapulier, St. Caroluskerk Antwerpen"..... tegen de prijs van 40 centiemen per stuk !

MEDAILLES MET ANDERE MARIAVOORSTELLINGEN

Gok O.-L.-Vrouw van Altijdurende Bijstand (23) en O.-L.-Vrouw van Goede Raad komen vaak voor op scapuliermedailles, evenals andere ruim vereerde Madonna's, zoals deze van de Rozenkrans, gepropageerd door de Dominicanen, O.-L.-Vrouw Koningin der Harten van de Montfortanen en Maria, Hulp der Christenen, van Don Bosco en zijn Salesianen. Om niet te gewagen van de erg populaire O.-L.-Vrouw van de Miraculeuze Medaille of deze van Lourdes.

Medailles met aan een kant het H. Hart van Jezus en aan de andere O.-L.-Vrouw van het Heilig Hart of van Smarten, waren in de helft van de vorige eeuw al erg in trek.

Het was ook geen zeldzaamheid bij onze mensen scapuliermedailles aan te treffen met Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans uit Pompei of de Bedrukte Moeder uit Jeruzalem. Blijkbaar souvenirs, door vrome reizigers meegebracht.

Elk land, elke streek heeft zijn Mariaorden en ook hun madonna's werden steeds graag afgebeeld. Zo was het hier, zo was het elders.

Bij ons kenden de scapuliërs van Banneux en Beauraing wat succes maar niets kon in populariteit wedijveren met de typisch Vlaamse Lievevroukens, die we met West Claes zien ter beeweg gaan : Scharpenheuvel, Halle, Hanswijk, Dedizele, Kortenberg, Heppeneert..... Zelfs de kleinste, plaatselijke heiligdommen ontbraken niet, zo b.v. O.-L.-Vrouw van Rust uit Emselgem, O.-L.-Vrouw ten Olmen op het Baggaerts' Hof te Kortrijk of O.-L.-Vrouw van Troost en Vrede in de Kapucijnenkapel te Antwerpen.

Ongetwijfeld dateert de medaille van Notre-Dame des Victoires, met de bede : "Protegez la France" uit de eerste wereldoorlog en de "Regina Congi" uit het gloriëtijdperk van ons koloniaal bewind.

ICONOGRAFIE VAN HET H. HART VAN JEZUS

De devotie tot het H. Hart, zinnebeeld van Christus' goddelijke en menselijke liefde, vindt haar oorsprong bij Joannes 19,35, waar deze evangelist verzekert dat bij het doorsteken van Jezus' hart, water en bloed uit de wonds vloeiden. Onder impuls van Bernardus van Clairvaux, de "Doctor mellifluus", bloeide deze verering in de 13de eeuw bij de Duitse mystieken. Ook onze Vlaamse Ste-Lutgardia (Tongeren 1182 - Aywières 1246), die begenadigd werd met meerdere visioenen van Christus, beoefende - naast haar verering tot de eucharistie en het lijden van Ons Heer - een vurige vroomheid tot het H. Hart (24). Opgevoed bij de Benediktinessen te St.-Truiden, waar ze in 1205 priorin werd, ging ze over naar de strengere Cisterziënserorde van Bernardus en leidde vanaf 1216 het klooster te Aywières. Maar vooral onder invloed van de verschijningen die Marguerite-Marie Alacoque van 1673 tot 1676 kende, kreeg die praktijk een wijde verspreiding. Christus vroeg aan deze Bourgondische

notarisdochter, die ingetreden was bij de contemplatieve Visitandinnen - in 1610 gesticht door de H. Franciscus van Sales en de H. Joanna Francisca de Chantal - de devotie tot Zijn hart te propageren. In haar klooster te Paray-le-Monial werd voor het eerst in de geschiedenis (1686) het feest van het H. Hart gevierd. Deze hartstochtelijke en intieme godsvrucht was een reactie tegen het koel, gereserveerde Protestantisme en later tegen het Jansenisme, die God als een strenge, onverbiddelijke rechter voorhielden. Waar de wereld verkilde in te sterke baklemtoning van de rede, ontsproot deze innemende devotie.

Sinds de 14de eeuw werd het hart van Jezus allegorisch of symbolisch voorgesteld, meestal vlamwend, met een doornenkroon omgeven of vergezeld van de passiewerktuigen. Pas uit de 18de eeuw dateert de verbinding met Zijn persoon, door het uit te beelden vóór de borst of in de hand. Het eerste realistisch H. Hartbeeld is een werk van Pompeo Girolamo Batoni (25). In 1780 schilderde hij dit voor de H. Hartkerk, die te Lissabon op order van de koningin van Portugal, Maria Francisca de Braganza, gebouwd werd. De Goddelijke Zaligmaker is in borstbeeld voorgesteld, met lange haarlokken en een ringbaard. Hij houdt in zijn linkerhand een in vuurgloed badend hart, waarboven een kruisje en waarrond een doornenkroon. Met de rechter wijst Hij naar die "Fornax ardens caritatis" (gloeïende vuuroven van liefde), zoals het hart in de litanie geprezen wordt. Het is aan dit werk van Batoni dat alle latere zich geïnspireerd hebben.

Pius IX gaf in 1856 de devotie tot het H. Hart een nieuw elan door de verering, die tot dan toe een bijna zuiver Franse aanleggenheid was, uit te breiden tot de universele kerk; het feest van het H. Hart zou overal gevierd worden gedurende het octaaf van Sacramentsdag. Als gevolg van de stijgende populariteit van deze vroomheid, vaardigde de Congregatie van de Riten - in 1877 en 1878 - enkele voorschriften uit in verband met de plastische voorstellingen. Het hart zou baden in stralen of vlammen; de wonde erin moet goed zichtbaar zijn; ook de doornenkroon evenals het kruisje mogen niet vergeten worden. In 1891 eiste diezelfde Congregatie dat voor kerkelijke beelden het hart nauw verbonden zou zijn met de beeltenis van de Verlosser.

Ze verbood dan ook meteen de beelden met het hart in de hand. Het beroemde, classicistische Christusbeeld van de Deen Bertel Thorvaldsen (26) in de "Frue Kirke" - in de O.-L.-Vrouwekerk - te Kopenhagen dateert van 1821. Het mag voorzeker een voorloper genoemd worden. De Goddelijke Heiland, die de gelovigen tegemoet treedt in majesteit, maar tevens in alles omvattende liefde - "KOMMER TIL MICH" (Komt tot Mij), Math. 11,28, staat op de sokkel - werd zowel door Katholiek als Protestant aanvaard. Het inspireerde voorzeker de zo populaire voorstellingen van het H. Hart, dat met de armen opengespreid, allen tot Zich roept. Glorieuzer en meer triomfalistisch is het imponerende moraal - 475m² - in het koor van de Basilique du Sacré-Coeur op Montmartre te Parijs. Dit werk, naar een ontwerp van Luc-Olivier Marson (27) werd in 1903 uitgevoerd. Deze voorstelling van het H. Hart gaat al helemaal in de richting van een Christus Koning. Leo XIII wijdde op 11 juni 1899 de ganse wereld toe aan het Goddelijk Hart van Jezus en hij kondigde meteen het koningschap van Christus over heel de mensheid af. In 1925 stelde Pius XI het liturgisch feest van Christus Koning in.

HET H. HART OP DE SCAPULIERMEDAILLES

Meestal wordt Jezus voorgesteld in borstbeeld, zelden voor drie-
viarde of ten voeten uit.

Sterveotiep is dat hij met de linker zijn hart aanwijst ; in een
variante gebeurt dat met de rechter.

Gewoonlijk zegent Hij met de rechterhand, in afwijkende vormen
maakt Hij er een uitnodigend gebaar mee. Een uitzondering is
de afgekeurde voorstelling waarop Jezus zijn hart in de hand
houdt.

Penin bracht een medaille op de markt, waarop een rijzige, sege-
nende Christus zijn hart toont, met de woorden : "VOILA CE COEUR
QUI A TANT AIME LES HOMMES".

Deze voorstelling kreeg bij ons als tekst : "ALLES VOOR JEZUS DOOR MARIA".

Het is opmerkelijk dat in onze streken heel wat medailles met Franse tekst verkocht werden, wat erop wijst dat de zuiderburen de belangrijkste leveranciers waren. Een vaak voorkomend omschrift is : "SACRE COEUR DE JESUS AYEZ PITIE DE NOUS".

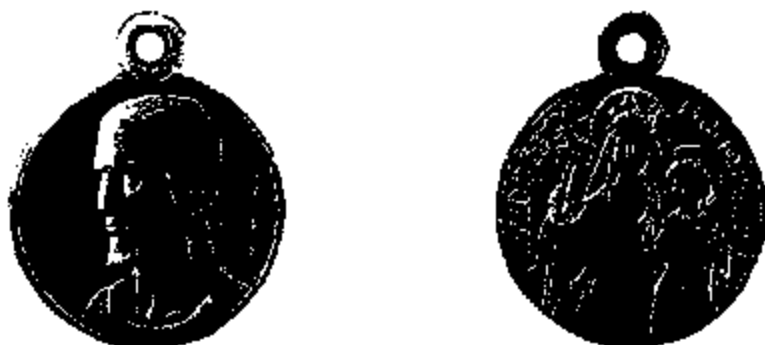
Zelfs exemplaren met Latijnse tekst - voor universeel gebruik bestemd - waren talrijker dan de Nederlandse, zo b.v. : "COR JESU SACRATISSIMUM MISERE NOBIS", "PRASBE FILI MI COR TUUM MIHI" of nog : "LAUDETUR UBIQUE COR JESU SACRATISSIMUM".

Uit de bange oorlogsjaren 1914-1918 dateert : "H. HART VAN JEZUS BESCHERM BELGIE".

Feestelijk kan men de voorstelling noemen waarop het H. Hart de armen wijd en aanhalend openspreidt : "HEILIG HART VAN JEZUS WIJ HEBBEN BETROUWEN IN U".

Als op schaarse exemplaren het H. Hart ten voeten uit getoond wordt, dan is het met een breed innemend gebaar of met de allures van de verzezen Heer, die ten hemel wijst.

Uit de laatste jaren kennen we slechts één scapuliermedaille. Een geprofileerd Christushoofd vult bijna het hele vlak, met rechts een mager kruisje en links de woorden : "COR JESU". Op de keerzijde b.v. de traditionele O.-L.-Vrouw van Walla, boven de kanonsballen of een van de iconografie nogal afwijkende "REGINA SACRI SCAPULARIS".

Want sinds het 2de Vatikaans Concilie is er maar weinig graan in de schuren geborgen. Fanatieke en verwaande apostaten, huurlingen en zeloten hebben met het kaf ook het koren verbrand. De computer heeft het hart verdrongen. En het geweld de liefde verbannen. De stormachtige groei van de H.-Hartverering is nu - voorlopig althans - gestuit. Zij was een van de meest karakteristieke facetten van het rijke katholieke devotieleven uit de jaren 1850-1940.

JOE PHILIPPEN

NOTEN

De medailles zijn vergroot gereproduceerd.

1. TRINITARIËRS, leden van de kloosterorde der H. Drie-vuldigheid, in 1198 door de H.H. Joannes de Matha en Felix de Valois gesticht, om christenslaven vrij te kopen. Deze orde wijdt zich nu aan missionering.
2. SERVIETEN, Servi B.M. Virginis of Dienaars van de H. Maagd Maria, leden van een bedelorde in 1293 te Florence gesticht door zeven rijke kooplieden. Thans wijden de Servieten zich aan zielzorg.
3. TREATIÏJNEN, leden van een religieuze orde in Italië gesticht (1542) door Gaetanus de Thiene en Pietro Carsafa, bisschop van Chianti, de latere paus Paulus IV.
4. LAZARISTEN, leden van de "Congrégation des Prêtres de la Mission", c.m., door de H. Vincentius à Paulo te Parijs gesticht in 1625, voor inheemse en buitenlandse missies. In de volksmond heeten ze Lazaristen, naar de Prieuré Saint-Lazare in de Franse hoofdstad, waar zij zich in 1632 vestigden.

5. *Knippenberg*, 29-33 ; *Koenders*, 32-47.
6. *Gepubliceerd in de Acta Apostolicae Sedis*, 3, 1917, p. 22-25.
7. Ons medegedeeld door Ngr. Virgilio Noè, secretaris van de Sacra Congregatio Pro Cultu Divino, 20.1.1985, ref. 1863/84.
8. Jacobus van VITRY (circa 1170-1240), Augustijner koorheer te Oignies sur Sambre, waar hij Maria van Oignies kende. Zij had een beslissende invloed op zijn zieleleven. Hij schreef haar biografie en meerdere historische werken.
9. *Hiërs III*, 374.
Albertus AVOCADRO, door Innocentius III als patriërch van Jeruzalem naar het H. Land gezonden, om er de nood van de vervolgte Christenen te lenigen. Hij werd vermoord te Akko in 1214.
10. *Elisée de la Nativité*, 12.
11. *Elisée de la Nativité*, 79-86, 47-48.
12. *Elisée de la Nativité*, 27.
13. *Koenders I*, 32b.
14. *Korevaar*, 15.
15. St.-Lukas werd de patroon van de kunstschilders en van de kunstscholen door Baron de Bérhune gesticht, waarvan de eerste opening te Gent in 1861. Men noemt ze : de Sint-lukaescholen. *Van Gerven*, 17-18.
16. *Van Egeraat*, 209-211.
17. *Wardinger*, 290.
18. *Van Egeraat*, 428-433.
19. In de volksmond heet zij ook "La Bruna".
20. *Elisée de la Nativité*, 6 - *Kolb*, 45, 47.
21. *Kolb*, 99, 109, 115.
22. *Kolb*, 38.
23. Een bewijs van de geweldige populariteit van deze devotie is dat tijdens de periode 1866-1876 Robineau te Parijs hij de 5.000.000 medailles leverde. *Kolb*, 114.
24. Thomas van CANTIMPRÉ schreef haar eerste biografie, die verdiëtet werd door Willelm van Affligem, van 1277 tot 1297 abt te Sint-Fruiden. De elf laatste jaren van haar leven was ze blind. Om haar nagesproken voorkeur voor onze taal, wordt Sint-Lutgardis vereerd als patrones van Vlaanderen.
25. Pompeo Girolamo BATONI (1708-1787) debuteerde in zijn geboortestad Lucca als goudsmid, waarna hij - op den brode - waaiers en miniatuurportretjes schilderde. Een paar altaarstukken waren het begin van zijn grote roem. Hij schiep veel portretten en religieuze tafereelen.
Kunstle I, 615-618.

26. Bertel THORVALDSEN (1768-1844), grootmeester van het classicisme in de beeldhouwkunst, voerde rijkke opdrachten uit voor standbeelden en grafmonumenten, o.w. Pius II in de St.-Pieter te Rome. Vanaf 1833 directeur van de Academie in zijn geboortestad Kopenhagen.
27. Luc-Olivier MERSON (1846-1920), kunstschilder en illustrator te Parijs, was er professor aan de "Ecole des Beaux-Arts". Zijn B. Haytmoziëk werd uitgevoerd onder leiding van architect Lucien MAGNE (1849-1916), inspecteur-generaal van de Monumenten.
28. *Mader-Hofman*, 21-22.

GERAADPLEEGDE WERKEN

- AXTERS, St., *Geschiedenis van de vroomheid in de Nederlanden*, 4 dln., Antwerpen, 1950-1960.
- ELISEE DE LA NATIVITE, *La scapulaire du Carmel. Etude historique*, Tarascon, (1959).
- HARTINGER, W., *Mariachtlf ob Passau*, in : *Wallfahrt kennt keine Grenzen. Themen zu einer Ausstellung...*, München-Zürich, (1984).
- KNIPPENBERG, W.H.Th., *Devotionalia*, Eindhoven, (1980).
- KOENDEERS, A., *Over scapulieren en scapulier-medaille*, Venlo, (1912).
- KOLB, K., *Eläusa 2000 Jahr Madonnenbild*, Tauberbischofsheim, 1968.
- KOREVAAR-HESSELING, B.H., *De Madonna. De ontwikkeling der madonnavorstelling in de beeldene kunst*, Hoemstede, z.j.
- KUNSTLE, K., *Ikönographie der christlichen Kunst*, 2 dln., Freiburg, 1926-1928.
- MADER, F. en R. HOFMAN, *Christus in der Kunst*, München, (1947).
- VAN ECERAAT, L., *Uids voor Rome*, Amsterdam-Antwerpen, (1981).
- VAN GERNEN, C., *De neogotische beeldhouwkunst in de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen*, Deventer-Antwerpen, (1977).